

І.Ф. Прокопенко

**ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ
В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

У статті проаналізовано провідні тенденції розвитку інноваційних технологій підготовки майбутніх учителів у сучасний період. Обґрунтовано доцільність їх аналізу на засадах системного підходу. Охарактеризовано найвпливовіші наукові концепції модернізації змісту вищої педагогічної освіти.

Ключові слова: майбутній вчитель, інноваційні технології, загальна компетентність, умови євроінтеграції.

Сучасний учитель повинен знати як теоретичні інноваційні підходи до системи навчання, так і практичні технології, які можна застосувати в навчальному процесі. Науково-педагогічні дослідження, проведені в Національній Академії педагогічних наук України, свідчать, що навчання з допомогою традиційних технологій не дозволяє розвинути ключові, базові компетентності з конкретної навчальної дисципліни. Саме тому повинна бути рішуча перебудова навчального процесу.

Майбутнім учителям необхідно цілеспрямовано і наполегливо оволодівати інтенсивними інтерактивними технологіями навчання: рольовими, імітаційними іграми, тренінгами, кейсами, ігровим проектуванням, технологіями критичного мислення, креативними техніками й багатьма іншими прийомами. Інноваційні технології розвивають базові компетентності студента, формують необхідні для професії вчителя уміння і навички, створюють передумови для психологічної готовності впроваджувати в реальну практику освоєні технології.

При використанні інноваційних технологій головною дієвою особою є студент. Учасники заняття втягуються до обговорення реальної педагогічної ситуації і тому виявляють активну позицію. Снільними зусиллями групи аналізується ситуація й виробляється практичне рішення. Вибір кращого рішення в контексті поставленої педагогічної проблеми відбувається через аналіз ситуації й оцінку напрацьованих альтернатив. Майбутні вчителі засвоюють характеристики та види аналізу: системний, причинно-наслідковий, проблемний, прогностичний, аксеологічний, праксеологічний, документальний, ситуаційний, управлінський, економічний, соціологічний, політологічний, психологічний, педагогічний тощо. Важливим моментом при аналізі педагогічної ситуації є підтримка емоційної напруги в групі.

Ключовим складником в інноваційних перетвореннях, які характеризують сучасну педагогічну освіту, є модернізація її змісту. Визначаючи її вектори, науковці мають враховувати загальноцивілізаційні тенденції розвитку національних освітніх систем у ХХІ ст., до яких, зокрема, належать системне підвищення якості освіти, її гуманізація і гуманітаризація, розбудова на засадах безперервності, формування єдиного освітнього простору в Європі та перехід до інноваційного навчання. Ставши новітніми орієнтирами освітньої політики України, ці тенденції спричинили комплекс вимог до професійних і особистісних якостей педагога та обумовили необхідність переорієнтації педагогічної освіти на виховання професіонала нової генерації.

Актуальними проблемами модернізації змісту педагогічної освіти є трансформація теретико-методологічних засад його добору, конструювання та композиції.

Відповідно до нового соціального замовлення на вчителя розвиток змісту педагогічної освіти повинен відбуватися на засадах гуманістичного, компетентнісного, культурологічного, технологічного та інноваційного підходів.

© І.Ф. Прокопенко, 2013

Особливого значення у світовій освітній практиці гуманістична педагогічна освіта набуває сьогодні у зв'язку з розбудовою інформаційного суспільства, в умовах якого найсуттєвішим чинником прогресу суспільства та підвищення ефективності виробництва стають розвиток інтелекту та творчих здібностей, превалювання загально-людських цінностей над груповими та індивідуальними.

Основні положення *компетентнісного підходу*, у контексті якого педагогічна освіта має забезпечити формування в людини професійних і ключових (життєвих) компетентностей, є фундаментом оновлення її змісту.

Загальнокультурна компетентність стосується сфери культури особистості та суспільства в усіх її аспектах. Вона передбачає передусім оволодіння майбутніми вчителями вітчизняною та світовою культурною спадщиною, формування в них культури міжособистісних стосунків, дотримання принципів толерантності, плюралізму. Підгрунтя загальнокультурної компетентності майбутніх учителів і вихователів закладається насамперед у процесі опанування ними дисциплін циклу гуманітарної та соціально-економічної підготовки.

Невід'ємним складником загальнокультурної компетентності майбутнього педагога є його мовленнєва компетентність. Передбачається формування у студентів комплексу засадних уявлень про мову як безцінну скарбницю матеріальної і духовної культури українців.

Актуальні в період інтеграції системи освіти України до європейського та світового освітнього простору проблеми формування *комунікативної компетентності* особистості засобами іноземної мови та методики навчання іноземних мов.

Важливими є формування *здоров'язберігаючої компетентності* майбутніх учителів, що розуміється як цілісне індивідуальне психологічне утворення особистості, спрямоване на збереження фізичного, соціального, психічного та духовного здоров'я – свого та оточення.

До першочергових питань належить формування у майбутніх учителів і вихователів *компетентності у застосуванні ІКТ*, через опанування відповідного змісту професійної освіти.

Сформована *громадянська компетентність* особистості виявляється в її здатності: орієнтуватися в проблемах сучасного суспільно-політичного життя в Україні, брати участь у діяльності політичних інститутів демократичної держави, органів місцевого самоврядування; застосовувати процедури й технології захисту інтересів, прав і свобод своїх та інших суб'єктів навчально-виховного процесу, виконувати громадянські обов'язки в межах місцевої громади та держави загалом; використовувати у професійній педагогічній діяльності способи дій і моделі поведінки, що відповідають чинному законодавству України, задовольняють власні інтереси особи та захищають права людини й громадянина; робити свідомий вибір та застосовувати в професійній педагогічній діяльності демократичні технології прийняття індивідуальних і колективних рішень, враховуючи інтереси й потреби всіх суб'єктів навчально-виховного процесу, представників певної спільноти, суспільства та держави; здійснювати громадянське виховання молодого покоління українців.

Складником громадянської компетентності є *нідприємницька компетентність*. Сформована підприємницька компетентність педагога передбачає реалізацію ним здатностей: співвідносити власні економічні інтереси й потреби з наявними матеріальними, трудовими, природними й екологічними ресурсами, інтересами й потребами інших людей та суспільства, застосовувати технології моніторингу ресурсів і забезпечення сталого розвитку; організувати власну професійну діяльність і працю педагогічного ко-

лективу, орієнтуватися в нормах і етиці трудових відносин; аналізувати й оцінювати власні професійні можливості, здібності та співвідносити їх з потребами ринку праці.

У центрі уваги повинні знаходитись і питання осучаснення змісту педагогічної освіти, спрямованого на формування *професійної компетентності* майбутніх освітян, виокремлення в структурі *професійної компетентності* педагогів нових її граней: деонтологічної, музично-педагогічної та ін.

Відчутною тенденцією розвитку змісту педагогічної освіти є його модернізація на засадах *інноваційного підходу*, сутність якого виявляється в тому, що головним чинником успішної життєдіяльності людини XXI ст. визнається її здатність до інноваційної діяльності. Визначальною тенденцією оновлення змісту педагогічної освіти є його модернізація на засадах *культурологічного підходу*, системоутворювальним принципом якого є принцип культуровідповідності. Провідною метою педагогічної освіти в культурологічному підході визнається формування в майбутніх учителів педагогічної культури, яка розглядається як інтегративне особистісне утворення, що включає загальнокультурну, спеціально-професійну та спеціально-предметну складові, а до її функціональних компонентів відносять пізнавальну, дидактично-професійну, виховну, комунікативну, діагностико-організаторську, нормативну й захисну функції.

Основним джерелом, що живить процес модернізації змісту педагогічної освіти, є, безперечно, результати науково-дослідницької діяльності педагогів.

Наука, як виробництво нових знань, і освіта, як їх передача і поширення, тісно взаємозв'язані. Навчати потрібно не тільки знанням, але й тому, як їх здобувати і примножувати, а це без особистої участі і викладача і студента в дослідницькому процесі неможливе. З іншого боку, будь-який дослідник повинен уміти навчати своїх учнів, і бажано – найбільш ефективним способом. Таким чином, всякі порушення природних зв'язків між науковим і освітнім процесами буде завдавати шкоди їм обом.

У той же час наука і освіта, як процеси, що відрізняються один від одного, так що їх взаємодія не відбувається автоматично, а залежить від ступеню впливу науки на освіту, так і від здатності освіти сприймати наукові досягнення. Добре, якщо органічний зв'язок науки і освіти закладається відразу і укріплюється по мірі їх розвитку.

Дедалі більшою мірою центральним поняттям стає якість освітньої діяльності, навколо якої формується сучасна культура вищої школи. Алгоритм забезпечення якості освіти у найзагальнішій формі передбачає визнання існування якості, бажання забезпечити її, побудову концепції якості, її реалізацію та контроль.

Сучасні уявлення про якість освіти передбачають сформованість певних компетенцій (соціальних, полікультурних, комунікативних, інформаційних, саморозвитку та самоосвіти) і таких якостей особистості, як ініціативність, самостійність, творчість, критичне мислення. Якість освіти – це інтегративний результат засвоєння особистістю змістової інформації, відмінними рисами якого є усвідомлення зв'язків між елементами знань; уміння відтворювати елементи знань залежно від необхідності їх використання в практичній діяльності; сформованість особистісних якостей, важливих для даної професійної діяльності.

Вимога наявності інформаційних компетентностей обумовлена зростанням ролі інформації в сучасному суспільстві. Ці компетенції включають уміння застосовувати інформаційні технології в практичній діяльності, відшукувати, критично осмислювати, опрацьовувати і використовувати різноманітну інформацію. Вони виявляють себе через зміну характеру та способів практичної діяльності студентів.

Забезпечення якості має за внутрішню мету поліпшення положення навчального закладу в конкурентному середовищі, удосконалення викладання і наукових досліджень у ньому. Ззовні ж підтримка якості є найважливішим засобом гарантування надійності університету стосовно споживача його послуг – студента, а також суспільства і

держави. Саме досягнення якості освіти неодмінно має гармонізувати вітчизняну освітню систему з європейською. Без цього інтеграція України в Європейській освітній простір просто неможлива.

Євроінтеграція – це добровільне зобов'язання України модернізувати систему своєї вищої освіти з метою її зближення з європейською освітою, без будь-якого тиску зверху, без жорсткої уніфікації. Це запрошення до вдумливого зважування всіх плюсів і мінусів освітньої інтеграції, розрахованої на розширення доступності вищої освіти, її відкритості та здійснення рівних прав громадян в одержанні освітніх послуг, певного статусу, професії, роботи.

Психологічно важливо, що сьогодні не тільки світ став іншим – відкритим, де маси людей вільно пересуваються, а ті, що живуть за десятки тисяч кілометрів один від одного, тим не менше, знаходяться в єдиному інформаційному просторі. Тут на повний зріст постає проблема сприйняття інформації, яка дається, з одного боку, шідручниками і викладачами, а з іншого – величезним обсягом і швидкістю інформаційних потоків, що йдуть з телевізора та Інтернету. І все ж головне в іншому – людина по-новому розуміє, осмислює і цей світ, і себе в ньому. У цьому зв'язку важливо теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити як науково обґрунтовано використовувати численні інформаційно - комунікаційні технології навчання студентів, сприяючи більш інтенсивному розвитку у них якостей активних суб'єктів.

Європейська інтеграція потребує подолання суперечностей, стереотипів і спірних питань, які сьогодні складно передбачити. Нині суспільно-економічні зміни є настільки швидкі, а умови життя нового покоління мають так мало спільного з умовами, у яких формувалися попередні покоління, що досвід минулого періоду стає замало для навчання і виховання дітей та молоді. Євроінтеграція створює досить сприятливі умови для розвитку науки й освіти. Перебування України у стадії прискорених трансформацій ставить питання не тільки про виправданість модернізації освіти, а й про її невідворотність. Стає все більш необхідним перехід від адаптаційного навчання до особистісно орієнтованого.

Якість навчальних програм для студента має визначитися розвитком особистості, здатністю адаптації до вимог ринку праці та мобільності в усіх вимірах. Наголошення тільки одного з цих напрямів ніколи не дозволить досягти поставленої мети, оскільки між ними існує нерозривний взаємозв'язок.

Поняття якості має відносний характер, тому одним з ефективних інструментів її досягнення може бути стандартизація вищої освіти. Водночас такий підхід виявиться плідним лише за умови поваги до існуючої різноманітності, особливостей та національних традицій кожного сегмента вищої школи.

Якість освіти для суспільства полягає в її здатності сфокусувати навчальну діяльність не тільки на нагромадженні суми знань у певній галузі, але й сформуванню розуміння діючих у цій сфері системних взаємозв'язків, опанувати відповідними професійними компетенціями (уміннями). Саме компетенція визначає здатність особи до соціальної взаємодії, володіння нею навичками співпраці та адаптації, від яких визначальною мірою залежить успішність майбутньої кар'єри випускника університету.

Поява феномену мошторингу якості освіти є здобутком нової доби. Це пов'язано з переходом суспільства, починаючи з найрозвинутіших країн, до масової, а далі – до загальної вищої освіти. Майже до середини ХХ ст. здобуття вищої освіти практично забезпечувало певний соціальний статус людини та практично пожиттєву зайнятість з належною винагородою. Із стрибкоподібним збільшенням чисельності фахівців з вищою освітою у другій половині ХХ ст. виникла проблема їхньої конкуренції на ринку праці за найпривабливіші робочі місця. У ХХІ столітті конкуренція між випускниками ВНЗ швидко перейшла у площину змагань між самими закладами. Набуття

репутації закладу, що здатний забезпечити високий освітній рівень та сприяти працевлаштуванню випускників, створює нові можливості і переваги у залученні додаткових фінансових та інших ресурсів для розвитку.

На сьогодні виникла необхідність побудови механізму оцінки якості підготовки фахівців у вищих навчальних закладах. Потреба в ньому формувалась у різні періоди і з різних рівнів освіти. Але в наш час проблема контролю якості освіти набуває особливої актуальності і гостроти.

Опосередковано якість освіти можна оцінювати показниками повноти виконання основоположної функції освіти, яка полягає у підготовці освічених громадян даної країни, патріотів і, звичайно, професіоналів. Конкретно це пов'язане з наявністю та послідовним втіленням у життя освітян культурних, спортивних та інших державних програм та оцінкою наслідків їх реалізації.

Завдяки євроінтеграції ми повинні набути нових конкурентних переваг в якості освіти, досягти нового рівня підготовки фахівців і водночас гармонізувати нашу освіту, зробити так, щоб ми були зрозумілі Європі, а Європа – зрозумілою нам.

Ми маємо забезпечити інтеграцію системи вищої освіти України до світової системи вищої освіти та Європейського простору вищої освіти. Однак усе це відбудеться тільки за умови збереження і розвитку досягнень і традицій національної вищої школи. Ми в жодному разі не повинні втратити здобутки нашої школи. Запозичуючи найкращі світові стандарти, неодмінно треба зберегти й забезпечити розвиток наших найкращих наукових та освітянських досягнень і традицій.

UDK 378:37.02

I. Prokopenko

INNOVATIVE TECHNOLOGIES OF PREPARATION OF TEACHERS ARE IN THE CONDITIONS OF EUROINTEGRATION

The leading tendencies of future teachers training development system in the modern period is analyzed in the article. The appropriateness of its modernization on the basis of system approach is supported. The most influential scientific concepts of modernization content of higher pedagogical education are characterized.

Keywords: future teacher, innovative technologies, general competence, terms of eurointegration.

УДК 378:37.02

И.Ф. Прокопенко

ИННОВАЦИОННЫЕ ТЕХНОЛОГИИ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ В УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИИ

В статье проанализированы ведущие тенденции развития инновационных технологий подготовки будущих учителей в современный период. Обоснована целесообразность их анализа на принципах системного подхода. Охарактеризованы самые известные научные концепции модернизации содержания высшего педагогического образования.

Ключевые слова: будущий учитель, инновационные технологии, общая компетентность, условия евроинтеграции.

Стаття надійшла до редакційної колегії 30.01.2013